

کورونا د اسلامی شریعت په رنا کی:

د کورونا وایروس (کووید۱۹) په هکله تفصیلی فتوا

لیکنه : استاذ دکتور علی محیی الدین د مسلمانانو د

Ketabton.com
 علماؤ د نریوالی اتحادی عمومی منسبی

ژباړه : عبد الظاهر الأثری.

۱۳۹۸ / ۱۲ / ۲۷

کورونا د اسلامي شريعت په رڼا کې:

د کورونا وایروس (کووید ۱۹) په هکله تفصیلي فتوا

لیکنه: استاذ دکتور علي محیی الدین د مسلمانانو د علماؤ د نړیوالي اتحادیې عمومی

منشي

ژباړه: عبد الظاهر الأثری.

د نوي کورونا وایروس، چې نږدې د ډیرو خلکو ژوند گواښي او په ډیره تیزی سره خپرېږي د تعامل د حکم په هکله پوښتنې زیاتې شوي.

د دغې ناروغۍ د خپریدو څخه د خلاصون په موخه د جماتونو د تړلو، د جمعي او د جماعت د لمانځه د پرېښودو څه حکم دی؟

او هغه کومې دعاگانې او چارې دي چې یو مسلمان یې په داسې وبایي ناروغیو کې تر سره کړي؟

د محترم شیخ جواب په لاندې توگه دی:

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على المبعوث رحمة للعالمين، وعلى آله وصحبه وبعد،

لمړی: داسې وباگانې او وایروس راتلل د الله تعالی د تقدیر برخه ده، او د الله تعالی په قدرت د قاطع دلایلو څخه یو دلیل دی تر څو هغه څوک چې الله تعالی یې هلاکول غواړي د الله تعالی په یو کوچني لښکر هلاک شي (وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ).
په همدې توگه دا د الله تعالی خوښه ده چې هر څوک که مسلمان وي یا غیر مسلمان ورباندې مبتلا کړي، او الله تعالی پر داسې وباگانو ډیرو نورو ته درس ورکول غواړي، هغه مسلمان چې په داسې وباگانو صبر وکړي الله تعالی ورته د شهید اجر ورکوي، په صحیح البخاري کې حدیث شریف دی: أن عائشة – رضي الله عنها – سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الطاعون فأخبرها... أنه كان عذاباً يبعثه الله على من يشاء، فجعله الله رحمة للمؤمنين "فليس من عبد يقع الطاعون، فيمكث في بلده صابراً يعلم أنه لن يصيبه

إلا ما كتب الله له إلا كان له مثل أجر الشهيد”

(عائشي رضي الله تعالى عنها د نبي كريم - صلى الله عليه وسلم - خُخه د طاعون) - وباء - په هکله پوښتنه وکړه : نبي كريم - صلى الله عليه وسلم - ورته وويل : بېشکه چې دا د الله تعالى عذاب و په هغه چا چې يې اراده وه راليرلی و ، الله تعالى د مؤمنانو لپاره رحمت کړ ، هيڅ بنده مسلمان به نه وي چې دا طاعون ورته رسيري او په خپل وطن کې پاتې شي ، صبر وکړي او دا يې باور وي چې د الله تعالى د تقدير نه پرته هيڅ شی ورته نه رسيري مگر د داسې بنده لپاره به د شهيد اجر وي.)

دويم : اسلام په مونږ دوه کارونه لازمي:

۱- په الله تعالى باندې سم ايمان او باور درلودل، او دا چې هر څيز د الله تعالى د تقدير سره سم د الله تعالى په قدرت سرته رسيري، او بله دا چې مونږ ته د الله تعالى څخه د مقرر څيز نه پرته هيڅ هم نه رسيري (لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا).

۲- د اسبابو کارول چې په دې کې پرهيز، علاج ، د روغتيا لپاره ځان ساتنه او ټول هغه څه چې د روغتيا پالو له لوري لازم گڼل کيږي، په دې سره د حضرت عمر فاروق رضي الله تعالى عنه د موقف څرگندونه کوي، کله چې عمر فاروق رضي الله تعالى عنه پوه شو چې شام کې وباء خپره ده، د شام هيواد ته د ننوتلو څخه انکاري شو، ابو عبیده بن الجراح ورته وويل: ايا د الله تعالى د تقدير څخه تېښته کوي ؟ عمر فاروق رضي الله تعالى عنه وفرمايل: هو ، د الله تعالى د تقدير څخه د الله تعالى تقدير ته تېښتو. او همدا د تلي د دواړو طرفينو د برابرښت پوهه ده، يعنې د تلي بني اړخ کې بايد په الله تعالى د ايمان عقیده وي، او د تلي په چپ اړخ کې د مشروع وسايلو کارول وي، ځکه الله تعالى د همدې وسايلو د کارولو امر کړی دی.

دريم : د طاعون ناروغي معلومه ده ، چې د وباء څخه عموميت لري ، د لغت علماء داسې وايي چې: وباء طاعون ته ويل کيږي، او دا هر هغه عام مرض دی چې د يوې سيمي خلکو باندې راځي.

څلورم: شک نشته چې دا وباء گاني عذاب دی ، بلکه الله تعالى ورته (رجز) ويلی او دا کلمه په قرانکريم کې لس واري په عامو او سختو دنياوي او اخروي عذابونو په معنی

راغلی ده.

خو د الله تعالی د سننو څخه یوه دا ده چې کله کله که د الله تعالی عذاب نازل شي نو یواځې ظالمانو ته نه بلکه نورو ته هم رسیري، الله تعالی فرمایي: (وَأَنْفُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً).

په همدې توگه د الله تعالی د سننو څخه دا هم ده چې کله وباء گانی خپرې شي بیا نو د ظالم او کافر او مؤمن تر مینځ توپیر نه کوي ، خو په دې وخت کې په مؤمنانو واجب دي چې ټول هغه لازم اسباب چې په شرعي، عقلي او روغتیايي لحاظ غوښتنه کوي وکاروي.

پنځم: اسلام د وباء یا د وژونکي وایروسونو د ښکاره کیدو په وخت د یو سلسلې لارښوونو مراعات لازمي کړی دی:

1. خپله سیمه او ښار د روغتیا په خاطر پرینودل ، یا کومه سیمه کې چې طاعون یا

وباء راغلي د روغتیا په خاطر هلته نه ورتلل په صحیح مسلم شریف کې راغلي:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الطَّاعُونَ آيَةُ الرَّجْزِ ابْتَلَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ نَاسًا مِنْ عِبَادِهِ فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِ وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَفِرُّوا مِنْهُ

ژباړه : نبي کریم صلی الله عليه وسلم فرمایلي: طاعون د سخت عذاب نښه ده، الله تعالی ورباندې ځینې خلک اخته کړي، که تاسې د کوم ځای د طاعون خبر واورئ هلته مه ورننوځئ، او کله که په هغه ځمکه طاعون راشي چې تاسې پکې یاست نو له دغه ځایه تېښته مه کوئ.

زمونږ پخوانیو علماؤ یادونه کړې چې د روغتیا په خاطر د خپلې سیمې څخه د ناروغی پر مهال د نه وتلو حکمت دا دی چې: ناروغي خپره نشي، نور خلک په دې ناروغی اخته نشي، تر څو هغوی ته د ضرر رسولو گناه ورپه غاړه نشي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمایلي: " لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ "

ژباړه : نه به د بل څخه څوک متضرر کيږي او نه به چاته ضرر رسول کيږي.

بناء دا جایز نه ده چې څوک نورو ته په دین، بدن ، عقل، مال او یا په نورو شیانو کې د ضرر رسولو سبب شي، په همدې توگه مادي او معنوي دواړو اړخونو کې باید نورخلک

د خپل ضرر څخه وساتي، بلکې پخوانيو علماؤ د ساري ناروغيو د خپروني په تحريم
تینگار کړی دی.

او هغه سیمه کې چې وږه خپره شوي، د نه ورتللو حکمت دا دی چې خپل نفس د هلاکت
سره مخامخ نه کړي، یا د هلاکت سبب کيږي، ځکه چې د بدن او روغتیا، او د عقل
ساتنه د شریعت د مهمترینو مقاصدو څخه ده.

2. - هغه هوا چې په وږه کې وایو وایو ککړه وي تنفس نکړی، معنی دا چې کوم
ناروغان چې په دې ناروغۍ اخته دي ورنږدې نشي، البته صرف د علاج په خاطر
ورنږدې کیدای شي هغه هم د لازم وسایلو د کارولو وروسته، ځکه نبي کریم صلی الله
عليه وسلم فرمایي: " وَفِرَّ مِنَ الْمَجْدُومِ كَمَا تَفَرُّ مِنَ الْأَسَدِ " یعنی د هغه ناروغ څخه چې د
جذام په وږه کې اخته دی داسې ځان وساته لکه څرنګه د زمري څخه ځان ساتي،
او د دې حدیث شریف د " لَا عَدْوَى " یعنی ناروغي بل چاته سرایت نه کوي، صحیح
حدیث سره کوم تناقض نشته

مطلب دا دی چې ناروغي د جاهلیت د عقیدې په څیر په خپل ذات او طبیعت سره بل
چاته سرایت نه کوي، همدا د سمې او شرکي عقیدې معیار دی، البته د ساري ناروغيو
څخه تېښته د اسبابو د کارولو په معنی ده چې الله تعالی یې د کارولو امر کړی دی، د
همدې معنی په سموالي دا بل حدیث شریف هم تینگار کوي " لَا يُورَدُ مُمْرَضٌ عَلَى
مُصِحِّحٍ " یعنی په ناروغۍ اخته به روغانو ته نه ورځي.

3. احتیاط او ځان ساتنه، او د هلاکت د اسبابو څخه ځان ژغورنه، او ټولې چارې الله
تعالی ته سپارل، او په الله تعالی باور کول، پرته د سوچ فکر او هر ډول تشویش،
ابن اثیر په خپل کتاب: الكامل فی التاريخ کې یادونه کړې: کله چې مسلمانان په عمواس
نومي وږه مبتلاء شول، عمرو بن العاص روغ خلک غرونو ته د یو وخت لپاره و
ویستل او په غرونو کې یې ډلې ډلې وویشل، او د یو بل سره د یو ځای کیدو څخه یې
منع کړل، تر ډیر وخته دا ډلې په غرونو کې پاتې شوي تر څو په بنارونو کې په
ناروغۍ اخته ټول ناروغان شهیدان شول نو په غرونو کې پاتې ټولې ډلې بنارونو ته
راستانه شوي، او همدا د هغه مهال روغتیايي ځان ساتنه وه.

4. په دې ډگر کې بله مهمه لارښونه دا ده چې په هر چا د خپل ځان علاج واجب دی ، او په ټولنه او حکومت واجب دي چې د داسې ساري ناروغيو د علاج په خاطر خپل ټول امکانات په کار واچوي ، او هغه څوک چې د خپل ځان علاج نه کوي د ډيرو دلایلو له مخې گناه گار دی، د تفصیل لپاره زمونږ کتاب : *فقه القضايا الطبية المعاصرة* ته مراجعه وکړه.

5. د ناروغی اعلان، کله چې څوک پوهه شي چې په وباء اخته شوی، او یا دا چې د وباء په محیط کې یې شپې کړي خو د ځینې ضرورتونو په خاطر د وبايي محیط څخه را وتلی باید مسؤلین په خپل حال خبر کړي، که مسؤلین خبر نه کړي نو د دوه جرمونو مرتکب دی : یو جرم د ناروغی د پټولو، او بل جرم د ناروغی د انتقال لامل کیدلو او د ناروغی د خپرولو، هر څوک چې په دې ناروغی اخته کېږي دا یې د خپرونې په گناه کې برخه لري، حدیث شریف کې راځي: " *الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ*". یعني حقیقي مسلمان هغه دی چې نورو مسلمانانو لپاره هغه څه خوښ کړي چې ځان لپاره یې خوښوي او څه چې د ځان لپاره بد بولي د نورو مسلمانانو لپاره هم بد وبولي. شپږم: د ناروغيو خپریدلو څخه ډار :

اسلام د فطرت سره سم دین دی نو ځکه د دې ناروغيو څخه د ډاریدلو نه څوک نه منع کوي، البته په ناروغی مبتلاء باید دا ایمان او باور ولري چې الله تعالی یواځې خالق دی او د هر څه لپاره الله تعالی اسباب پیدا کړي دي. بلکه د ناروغيو څخه ویره او ډار واجب دی.

حافظ مناوي وايي: د واجب ډار څخه یو دا ده چې څوک د جذام په ناروغی اخته وي ورڅخه و ویریري تر څو پخپله په دغه ناروغيو اخته نشي. او همدا حدیث شریف دی چې : " *فِرٌّ مِنَ الْمَجْدُومِ كَمَا تَفَرُّ مِنَ الْأَسَدِ*" نو د خپل نفس او جسم او خپلو گټو او د بدن غرو، مالونو او عزتونو ساتل واجب دي. بل دلیل چې د ناروغيو څخه د ډار او وپړې جواز نه بلکه وجوب معلومېږي د ابن ماجه روایت دی چې : { *أَنَّهُ كَانَ فِي وُقْدِ تَقْيِفٍ رَجُلٌ مَجْدُومٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " ارْجِعْ فَقَدْ بَايَعْنَاكَ"* }.

یعني هغه د تقیف قبیلې وفد چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د بیعت لپاره راغلی و

يو تن پکي په جذام ناروغی اخته و، پيغمبر عليه السلام ورته څوک ور واستاوه چي ته ستون شه ستا بيعت تر سره شو.

د خوراک څښاک په مورد کی د ځان ساتني او احتياط په وجوب ډير دلايل دي او په ځانگړي ډول هغه احاديث چي د لوبنو او ظروفو د پټولو په هکله راغلي دي، همدارنگه هغه احاديث چي هغي کي د علاج امر شوی يا هم د لاسونو او خولي د مينځلو امر شوی، په همدې توگه هغه احاديث چي په لارو، او ونو لاندې او عامه ځايونو کی د لوي او وړو کي قضاء حاجت څخه منع راغلی تر څو نور خلکو ته يی بدې اغيزې ونه رسيري.

نو اسلام دين د داخلي او خارجي د پاکوالي او نظافت دين دی، الله تعالی فرمایي: (وَتَيَابُكَ فَطَهَّرْ) يعنی جامي او کالی دی پاک کړه، په همدې توگه الله تعالی فرمایي: (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ النَّوَابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ) يعنی الله تعالی د توبه کوونکو او نظافت لرونکو سره مينه کوي.

همدا ده چي اسلام د اودس، غسل او د کورونو او د ميدانونو په نظافت او صفایي ټينگار کوي.

د دغه دلايلو څخه يو هم د ابو ذر رضی الله تعالی عنه حديث دی: عن أبي ذر رضي الله تعالى عنه: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "عُرِضَتْ عَلَيَّ أَعْمَالُ أُمَّتِي حَسَنُهَا وَسَيِّئُهَا فَوَجَدْتُ فِي مَحَاسِنِ أَعْمَالِهَا الْأَدَى يُمَاطُ عَنِ الطَّرِيقِ وَوَجَدْتُ فِي مَسَاوِي أَعْمَالِهَا النَّخَاعَةَ تَكُونُ فِي الْمَسْجِدِ لَا تُدْفَنُ"]

يعني: ابو ذر رضی الله عنه وايي چي نبي عليه السلام فرمایلي دي: ماته زما دامت نېک او بد اعمال را وړاندې شول، ما په نېکو اعمالو کي د لاري څخه د خزلو لري کول هم وميندل، او د بدو اعمالو تر مينځ مي هغه بلغم وليدل چي په مسجد کی ښکاره پراته و او چا ورباندې خاورې هم نه وي اړولي.

اوم: د وباء له امله کوم کوم شيان پرېښودل جايز دي

شک نشته چي الله تعالی د شريعت اسلامي د مهمو مقاصدو څخه يو هم د دين او نفس ساتنه ياده کړي ده، نو اصل دا ده چي د دين او نفس دواړو ساتنه وشي او تر مينځ يي

تعارض پېښ نشي پر مونږ د دواړو ساتنه واجب ده يعني بايد هم دين وساتو او هم خپل بدنونه او عقلمونه، خو کله کله د دواړو ساتني تر مينځ تعارض راځي چې دلته د الله تعالی په بندگانو لطف، رحمت او مهرباني څرگنديږي، الله تعالی د ځينو عباداتو په پرېښودو بښنه کوي، لکه څرنگه چې د اکراه په حالت کې د کفر په کلمه نطق جواز لري، الله تعالی فرمايي: (إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ) يعني هغه څوک د الله تعالی د گرفت څخه مستثنی دی چې د اکراه سره مخامخ شي خو زړه يې په ايمان مطمئن وي. د دې ایت ورته نورو ایتونو څخه او د نبوي سیرت څخه دا لاس ته راځي چې ویره او خوف د فرائضو او واجباتو د پرېښودو لپاره یو مقبول عذر دی البته کله چې په خپلوشرتونو برابر وي، د دې موضوع سره اړوند لاندېني شيان د یادونی وړ دي:

1- د لمونځ کونکو تر مينځ د وباء د خپریدو د ډار څخه د جمعي او د جمع لمونځ پرېښودل

زمونږ فقهاؤ ويلي دي چې هغه ویره او ډار چې له کبله يې جمعه او د جمع لمونځ پرېښودل کيږي په درې قسمه دی :

1- دا چې یو سړی د ځان په هلاکت و ډار شي یا د بدن ځينو برخو په تلف و ډار شي یا ورباندې کوم تېری کيږي یا هم د سختو وهلو خطر ولري، یا هم د اختطاف یا د بندي کیدو خطر سره مخامخ وي، یا هم د ځناورو د حملې سره مخامخ کيږي، په دې ټولو حالاتو کې جامع جماعت ته چې دغه خطرونه پکې وي پرېښودل جواز لري.

2- دا چې یو څوک د جمعي یا د جماعت د لمونځ په تلوو کې د مال د ضایع کیدو خطر سره مخامخ کيږي، بلکه که څوک د خپلې سورلی په هکله ویريږي چې ځناور یې وډاري هم جمعه او جماعت پرېښودل جواز لري.

3- دا چې څوک د جمعي یا جماعت د تلوو له کبله د خپل اهل او اولاد په هکله خطر ولري، مثلا د چا په کور کې یو ماشوم وي او داسې څوک نه وي چې د هغه ساتنه وکړي او یا دا سړی ویره لري که لمونځ په خاطر مسجد ته ولاړ شي یو نږدې انسان د مرستي پرته له مرگ سره مخامخ کيږي او یا هم د شهادت د کلمې د تلقین څخه

محروميږي

گڼ شمير دلايل شته چې د جمعي لپاره تگ هله واجب دی چې انسان ته نفس په رابطه کوم خطر متوجه نه وي همدارنگه اهل او مال ته يې هم خطر متوجه نه وي، دلايل په لاندې توگه دي:

1- (وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ) يعني الله پاک پر تاسي په دين کې کوم تنگسي نه ده لازمه کړې، بل آيت کې راځي:

2- (يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ) يعني الله تعالى پر تاسو د اسانۍ اراده لري او د سختۍ اراده نلري .

ابن قدامه وايي: د جمعي او د جماعت په پرېښودو خايف يعني د ډار او ويرې څښتن معذور بلل کيږي، نبي کریم صلی الله عليه وسلم فرمايي: ” مَنْ سَمِعَ الْمُنَادِيَ فَلَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ اتِّبَاعِهِ عُذْرٌ قَالُوا: وَمَا الْعُذْرُ؟ قَالَ: خَوْفٌ أَوْ مَرَضٌ ” يعني څوک چې اذان واورې او د اذان اجابت څخه کوم عذر نه وي منع کړي ، صحابه ؓ و فرمايل : عذر څه شي دی؟ نبي کریم صلی الله عليه وسلم وفرمايل: د عذر څخه مراد ويره او ناروغي ده .

او خوف او ويره په درې قسمه ده:

1. په نفس ويره
2. په مال ويره
3. په اهل ويره

نو دغه ټولو دلايلو ته په پام سره د وباء گانو لکه کرونا يا (کوفيد19) د خپريدو پر مهال د جمعي او جماعت لمونځونو ته نه حاضریدل جواز لري ځکه دا وپرونکي وباء گاني بلل کيږي، خو په دې شرط چې ويره او ډار يقيني وي او صرف يو وهمی شايعه نه وي؛ ځکه د واجباتو پرېښودل تر هغه جواز نلري تر څو غالب گمان نه وي راغلی، يا دولتي چارواکو امر نه وي کړی او ياهم د روغتيا اړوند لورو چې متخصصين وي غوښتنه نه وي کړي.

البته زما په آند د جامع جوماتونو تړل تر هغې جواز نلري تر څو وباء خپره شوي نه وي يا دولتي چارواکي يې د تړلو اوامر نه وي صادر کړي، د مکاتبو او مساجدو د تړلو لپاره معيار د حکومتي چارواکو يا د روغتيايي ادارو اوامر صادریدل دي، که داسې

او امر صادر شي نو بيا په هغه سيمو کې چې د وباء د خپرویدو ويره وي بايد مساجد او مکاتب وترل شي، اما نورو سيمو کې بايد جماتونه او مکاتب خلاص پاتي شي.

د وباء له امله د حج او عمري ځنډيدل

زما د علم سره سم په تاريخ کې داسې پېښه نه ده ثبت شوي چې له کبله يې د حج مراسم په کلي ډول ځنډيدلي وي، البته د قرامطه و له کبله څو کاله د حج مراسم ځنډيدلي چې دوی د کرغیرن حکومت په دوران کې د حج مراسم بند کړي و، او په ځيني نورو ښارونو کې د طاعون او د وباء له کبله هم بند شوی وو،

حافظ ابن کثير په خپل مشهور کتاب البدايه والنهاية کې ليکلي دي، د ۳۵۷ هـ کال په مشهورو پېښو کې د ماشري ناروغي په مکه مکرمه کې خپره شوه په پای کې ډير خلک پکې مړه شول او په همدې کال د حاجيانو اوبښان په لارو کې د زياتې تندي له کبله مړه شول چې مکې مکرمې ته ډير لږ شمير کې ورسيدل او هغه هم اکثره يې د حج د فريضي د اداء کولو څخه وروسته مړه شول،

په کال 2009م کې کله چې د انفلونزا (H1_N1) ناروغي خپره شوه د حج د ځنډولو ځيني فتوگانې را ښکاره شوې، خو هغه مهال د سعودي حکومت موضوع د فقهي او طبي له اړخه وڅيړله او دې نتيجه ته ورسيدل چې د انفلونزا خطر باوري نه دی نو د حج د بنديدو اعلان يې ونکړ، خو بيا يې هم جدي قدمونه پورته کړل په علمي او فني لحاظ يې اجرات سخت کړل او د بوداگانو او ناروغانو راتلل يې منع کړل.

سربکال 1441 هـ چې د 2020م سره سمون خوري د سعودي حکومت د کورونا ناروغي له کبله عمره تر نا معلوم وخت پورې وځنډوله تر څو وقايوي اجرات يې کړي وي. په کال 1316 هـ د حج د ځنډيدلو هڅه وشوه ځکه چې په هاغه وخت کې د کوليرا ناروغي د خپريدولو د فرانسوي استخباراتو له لوري اوازي شوې وې.

د حج د اداء کولو وخت د مستعمرې او اشغال شوي مسلمانانو لپاره ډير خطرناک و؛ ځکه په عمومي توگه حاجيان به د علماء او مفکرينو او د اسلامي پوهنتون د داغيانو سره ليدنې کولې نو ځکه د فرانسې استخباراتو اوازه واچوله تر څو د مستعمرې مسلمانان و ډار کړي او حج ته ولاړ نشي.

سید محمد رشید رضا د مصر هیواد د موقف یادونه کړې او ویلي یې دي: په مصر کی د وزیرانو ځانگړی مجلس دائر شو تر څو د حاجیانو د حج څخه د منع کولو موضوع وڅیړي چې گوا کی حاجیان به د حجاز څخه مصر ته وباء را انتقال کړي، خو دا چې حج د دیني ارکانو څخه یو رکن و او د دیني چارو سره یې اړه درلوده نو ځکه یې د وزیرانو مجلس پریکړه نه شوه کولای ترڅو چې یې د دیني علماؤ څخه فتوا او موافقه نه وي اخستی، نو ځکه د وزیرانو د مجلس مشر د مصر د قاضی، شیخ ازهر، د مصر مفتي، شیخ عبد الرحمن النواوي، د حقانی مفتي، شیخ عبد القادر الرافعي او د علمي مجلس پخواني رئیس څخه وغوښتل تر څو مجلس کی گډون وکړي، کله چې یې مجلس کی گډون وکړ او مجلس په خپریدو شو، د دې فتوا د لیکلو لپاره سره راټول شول تر څو یې د وزیرانو مجلس ته ولیږدي، فتوا یې په لاندیني متن تحریر کړه: { الحمد لله وحده.. لم يذكر أحد من الأئمة من شرائط وجوب أداء الحج عدم وجود المرض العام في البلاد الحجازية، فوجود شيء منها فيها لا يمنع وجوب أدائه على المستطيع }

ژباړه: الحمد لله .. هېڅ یو امام د حج وجوب د اداء کولو لپاره د حجاز په سیمه کی د عامي ناروغی نه شتون شرط ذکر کړی نه دی، نو که لږه ناروغی شتون هم ولري د توانمند لپاره د حج اداء کول نه منع کوي.

بناء که څوک د حج د اداء کولو اراده لري که څه هم مرض موجود وي توانمند کولای شي چې حج فریضی لپاره ولاړ شي.

البته هغه شرعي نهې چې د وباء ځمکې ته د تللو څخه منع کوي، ورڅخه هغه حال مراد دی کله چې ورسره په مقابل کی یو قوي شی مخامخ نه وي او دلته ورسره د حج قوي فریضه مخامخ ده، او همدا موضوع زمونږ د علماء کرامو په خبرو کی شتون لري.

دا (مصری فتوا) فتوا په ۲ ذی الحجة کال ۱۳۱۶ هـ کی ولیکل شوه.

هذا والله أعلم،

والحمد لله رب العالمين

خو راجح نظر دا دی چې کله که وباء په یقیني توگه یا هم په غالب گمان خپره شوي وي او د تجربه لرونکو او متخصصینو له خوا تائید شوي وي چې ټول حاجیان یا ځیني

حاجيانو ته د گڼې گونې له امله ناروغي رسيري نود عمري او د حج د اداء كولو مراسم په لنډمهاله توگه او د اړتيا سره سم منع كول جايز دي .

د فقهانو په اتفاق د لاري د ويري په مهال د حج پرېښودل جايز دي، بلكه توامندي د لاري امن او امان پوري تړلي ده، نو ځكه وبايي ناروغي د حج او عمري د ځنډيدو لپاره يو مباح عذر بلل كيږي البته بايد د ناروغي څخه خوف او ويره په غالب گمان شتون ولري، او د دې پريكړې كول د متخصصينو ډاكترانو مسؤليت دي، چې دځنډولو فرمان به د سعودي عرب د حكومت لخوا صادريري.

خو كه حج او عمري ته تگ د سعودي حكومت لخوا منع نشي، نوحج ته تگ يا نه تگ پريكړه به بيا هغه هيواد ته سپارل كيږي چې وباء وړيكي خپره شوي ده تر څو حج يا عمره وځنډوي او كنه. تر څو وباء يا طاعون نورو حاجيانو ته انتقال نكړي.

اتم : دعاء گاني او الله تعالى ته عاجزي كول

د طبي علاج كولو سره سره مستحب ده چې هر مسلمان د وباء د خپرېدو پر مهال لاندې

دعاء گاني پيري ولولي:

• (قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ)]

• (بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم)

درې واري يا هم ډير،

• (أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق)

• سورة الإخلاص درې واري،

• المعوذتين درې واري،

• (اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي

وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَأْمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ،

وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي)

• (لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ)

• (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ، وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ، وَجَمِيعِ سَخَطِكَ)

• (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ، وَالْجُنُونِ، وَالْجَدَامِ، وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ)

• د قرآن الکریم، او ذکر تسبیحات ډیر ډیر لوستل.

هذا والله أعلم

اول د رجب الخیر 1441 هـ

ما دا لیکنه د قاری صیب اکمل احرار اللغمانی له وال څخه راخیستی...
چی اوس د مصر هیواد په الزهر پوهنتون کی خپلی اسلامی زده کړی پرمخ بیایی.
(زه انجینر فریدون دلسوز اللغمانی د لغمان پوهنتون د سیول انجینری محصل)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**